

VISIONS DE CATALUNYA - I Volum - CATALUNYA NOVA

Lleida - Les Garrigues (Aspa, que torna a sortir en La roda de la fortuna
 Muntanyes de Prades - Poblet - Montblanc - El Camp de Tarragona - Santes
 Creus- Reus - Tarragona - El Priorat - L'Ebre (navegació fluvial) - Els Al-
 facs (s'embarca) - Sitges (pren peu al Penedès) - El Penedès - Camí d'Igua-
 lada - La Segarra - Cervera - La Serra de Pinós - La Ribera Salada (amb la
 seva aventura de ramader, quan tenia vint anys i hagué de dur tots els seus
 ramats, tot sol, del pla de la Torregassa a Sanaüja)- El Segre - Ribera del
 Sió - Terra de Comalàs - L'Urgell - Balaguer (evocació Comte Jaume)- La No-
 guera - La Vall de Meià - Entre les dues Catalunyes -

II Volum - CATALUNYA VELLA - La Muntanya

La Conca de Tremp - Benavarre - Roda - El Turbó - La Vall de Boí - El
 Port de Viella - La Vall d'Aran - Foix (escapada a França) - Andorra- El
 Valira - La Seu d'Urgell - El Cardener - La Serra de Busa - La Mare de Déu
 de Lord - Solsona - Cardona - Manresa - El Llobregat - De Berga al Cadí -
 La Cerdanya - Puigcerdà - Núria - Montgrony - Ripoll - El Ter - La Vall de
 Vidrà - Sant Joan de les Abadesses - Camprodon - Olot.

III Volum - CATALUNYA VELLA - El pla i la costa

La Salut, el Far i Amer - Banyoles - Figueres - Panissars (amb l'evoca-
 ció de la desfeta francesa a mans de Pere el gran)- Sant Pere de Roda -
 Del Cap de Creus a Roses - El Golf de Roses - Castelló d'Empúries - Torroella
 de Montgrí - La Platja de Pals - La Selva - La Bisbal - Els Angels - Girona
 Les Guilleries - Vic- La Plana de Vic - El Lluçanès - Santa Maria de l'Es-
 tany - El Moianès - Sant Miquel del Fai - El Montseny - El Maresme - El
 Vallès - Sant Llorenç de Munt - Montserrat - El Bruc - Terrassa - Sabadell
 Final

(paraules finals del 3r vol. de VISIONS DE CATALUNYA)

Cinquanta vegades que tornés a fer la mateixa ruta, cinquanta versions distintes, cinquanta salms diferents en sortirien.

No té res d'estrany. Jo, solament, m'he deixat portar pel plaer de posseir la meua terra i endur-me-la fins a la mort ben arrapada al pit com si fos un ramell de casament. No té res d'estrany, torno a dir. Jo no he fet descripció, ni dibuix, ni geografia, ni excursionisme. Jo només he estat un felicíssim enamorat que he anat cantant i barbotejant com ha sabut les gràcies, les virtuts, les excel·lències, i també, les tares i lletgeses de la terra materna, tot travessant camins i senderes, tot pujant i baixant muntanyes, tot passant per pobles, viles i ciutats.

Hauré estat afortunat? Jo tinc por que no. Però, tant se val. Sempre em queda el conhort de pensar que darrera meu

forse altri canterà con miglior plectro.

Que Joan Santamaria fou afortunat en les seves "Visions de Catalunya", qui en dubtaria? Podia anar-se'n tranquil·lament d'aquest món amb la seguretat que ens deixava un missatge inoblidable, un missatge durador. Potser sí que el seu exemple suscitarà èmuls i seguidors que encertaran a cantar amb millor plectre algun racó d'aquesta terra nostra. Però el lirisme xop d'emoció i de patriotisme de Santamaria, els seus quadres brillants de colorit i de melodia, aquesta desfilada grandiosa i engrescadora de les seves Visions restaran com una fita important de la literatura catalana. I això, n'estic segur, ja era evident a l'~~autògraf~~ com ho és a tots els lectors, vells o joves, que s'enfrontin amb aquests quatre volums densos i acolorits. I aquesta era, n'estic segur també, la millor recompensa que hagués pogut desitjar per a la seva tasca d'escriptor, d'escriptor català i en català, fidel a la seva llengua i a la seva terra.

J. Sant.

Després de recordar aquell passatge de la Crònica de Pere III, on a les envistes de Fraga, el Cerimoniós exclama: "Oh terra beneita, poblada de lleialtat!" Joan Santamaria continua:

"Perquè mireu que ho és de beneita aquesta terra, ni massa gran ni massa xica, tan variada, tan rodoneta, tan bonicoia, tan mudada, tan festosa, tan jove i plena de sang, tan estarrufada sota aquest sol que la fecunda i sota aquesta encantària de cel que l'emmiralla, i tan ratxosament reclosa dins les cledes amb què Déu l'ha cenyida! "

I més avall, ja vé la descripció de la ciutat nadiua:

"Aquest castell que hi ha a la ratlla d'aqueixa muntanya encesa com una xera és Gardeny. Alerta! Lleida ja és aquí. Veieu aquell cloquer altíssim que sembla un tità que apuntala el cel? Es el campanar de la Seu Vella, la primera fita que, venint de Ponent, us anuncia la immortalitat de Catalunya. Com lluu al bat del sol, quina espurnera que fa, quina glòria té, quin repòs més venerable! "

Ara entrarem a la ciutat:

"Ja entrem a Lleida. Aquest primer pont és el del Portal; més amunt, com encastat entre dues cortines d'arbres esponerosos, hi ha el del Carril; aquesta via murada damunt el Segre és la Banqueta, l'artèria vital de la ciutat; aquell ample passeig, que ceneix Lleida a mà esquerra, és el de Boters; aquell altre que s'aboca cap a mà dreta, la Rambla de Ferran; aquell campaneret que tot just apunta el caparró per sobre de les cases de l'Arieta, és el de l'Ensenyança; aquell altre de més enllà, el de Sant Llorenç; més en sota podeu veure les dues torres de la Seu nova, l'esvoranc de la Plaça de Santa Maria i les franges fosques que fan els badívols del carrer Major, el de Cavallers, - que s'enfila amunt cap al Pla de la Panera - i el de la Costeta del Jan, al recer del Seminari vell. Aquest portal que sembla un formiguer d'entrants i sortints és el del Riu i rera d'ell hi ha l'Almudí, en els rengs del qual l'horta de Lleida té la suprema apoteosi. I a sobre, veieu? s'alça la Seu vella com una gran corona d'or, i al cim del cim de tot, el Campanar, voltat de cel, de vents, de resplendors, de repiquets de campanes i d'una infinita volior d'orenetes que li fan companyia."

MUNTANYES DE PRADES

Joan Santamaria ens proposa una afiliació musical de les comarques de Catalunya. Home de cultura intensa, enamorat ensems de la naturalesa, es complau a lligar sensacions tan diverses com les d'una melodia simfònica i un paisatge, i ho explica amb enginy. Escoltem-lo:

"No és un fet cert que cada clap de terra respira una música distinta? Si mai aneu pel món, a poc a poc i amb l'ànima desembarassada, fixeuvos-hi L'Urgell, per exemple, amb el seu paisatge ample, dilatat i monocrom, té una melodia lenta i una cadència llarga i apagada. El nostre cançoner popular, que allí ha tingut la deu més abundosa, confirma el que dic. El Camp de Tarragona, i el Penedés, prosseguint l'exemple, ja tenen una altra música molt diferent.

A l'Urgell domina el to, la melodia, el cantable uniforme i estiragassat. En aquells altres dos indrets, on la terra és confitada i maurada de majestat i el paisatge net i pur té una precisió perfecta i definitiva, l'harmonia neix petot i s'escampa per l'aire com una claror de festa. Allí cada cosa té un so i una nota. I així, mentre el sol, el vent, els núvols, la blavor del cel, l'aigua dels recs, el fullam, els moixons, els grills i els borinots fan la tonada, la terra l'acompanya, la modula i li dóna mil variacions.

"Feu la prova. Si a mitjan setembre sou, per ventura, al Camp de Tarragona i us poseu a seure en una esponera de pins o en un pendís de garrofers estarrufats, sentireu perfectament la simfonia que entona la gran campada. Ara és l'allegro, ara és l'andante, ara és el scherzo i ara - quan el sol es pon, el cel s'envermelleix, els arbres s'encenen, la ratlla de la mar llunya té una lluentor mercutitzada i els pardals fan xerradissa en els pollancre de vora els bassals, -el concertant final. Aquesta música la conec, us direu. I el nom de Beethoven us acudeix instintivament a flor de llavi. Es una música clara, cenyida, filtrada, rajadora i consubstancial amb el paisatge que us omple els ulls. Beethoven? Beethoven, sí. Cadascuna de les seves simfonies i sonates és com un glatiment d'aquell Camp sense parió.

"Doncs aquest fet musical es repeteix en tots els tocoms de Catalunya. A la Costa de llevant, de Badalona fins a Malgrat, sentireu Mozart. Allí la terra és ritme, claredat i dolçor. De Malgrat per amunt, Chopin; a l'Empordà, Schubert; a la pla d'Osona, Bach; a la Garrotxa, Schumann; al Pirineu de Lleida, Wagner; al Pallars, que és força i sentiment a la barreja, Strauss.

"I ara que hem perdut de vista les clotades obagues i silencioses de les Garrigues, acarem-nos dret amunt. Som ja a la Serra de la Llena, i aquest desgavell absurd i estrident de cims, turons, penyalars, freus, cingleres, morros cantells i espadats verds, grocs, vermells, blancs, sèpia, morats i rosa que ens escallimpa els ulls, són les muntanyes de Prades. La primera impressió és violenta. Sentiu un xoc a l'esperit que us fa estremir. Que lluny han romàs la pompa crepitant de l'horta de Lleida i la fonda melangia de les Garrigues! Aquestes muntanyes de Prades us fan mal als ulls, no les podeu enfocar, us esgarrinxen la retina i us sacsegen tot. No hi caben dins ni es deixen amantar amb els braços oberts, per molt que els obriu. Una cosa salta per aquí, una altra s'esberla per allà, ara la terra s'enfonsa fins a l'infern, ara es redreça de sobte fins al cel, aquella afrau és un idil.li, aquell greny té una actitud torturant, aquella corominola pintada, fina i tendra sembla una imatge de balada i aquesta mola massissa, fosca i tètrica és com la carcassa d'un monstre pelut, amb regalims de sang espessa; ara la rabor del sol us estaveïlla i ara el griso us fa petar de dents o el bat furiós de la ventúria se us emporta com una fulla."

Es la visió pictòrica, descriptiva, la terra que entra pels ulls. Però la imatge musical torna amb més força:

"Cert, la primera impressió és violenta, esqueixada. Però atureu-vos una estona i estigueu atents. Sentiu quina música respira, també, aqueixa terra? Sentiu quina harmonia més original? Es una harmonia diatònica, abrupta i discordada; a voltes xiroia i follívola i a voltes tràgica i depriment. D'antuvi, tot això us sembla quelcom primari i salvatge, no? Fixeu-vos-hi bé, ~~tanmateix~~ doncs. Es que no hi esteu avesats i us desconcerta. Acabeu tot just de sortir d'una terra clàssica i arrodonida, immutable i acadèmica, i us trobeu tot d'un en un paratge d'avantguarda, on res no està segur i tot, en aparença, tira per allà on li sembla. L'harmonia hi és, tanmateix. No en dubteu. Una harmonia que ho xopa tot i aplega les discordances en un cant ~~pi~~ vibrant i ple d'embrançada.

"Cada vegada que he pujat a Prades per Castellfollit, per Juncosa, per Ull demolins o per Siurana, en arribar dalt de la carena m'he aturat, a posta, a seure. I al fort del dia he sentit Strawinsky; cap al tard, Sibelius, Borodine... Cap al tard és l'hora tràgica. Dins la penombra verdosa que xumen les muntanyes i fondals, quan totes les coses s'esfumen a poc a poc sota el fred pampalluc dels primers estels, ¿creureu que he sentit materialment "Els cant dels sirgadors del Volga"? Fantasia, direu... Oh, oh! La terra també té ànima; la terra canta, o plora, o riu o bagola irada quan vol. I quina esgarri-fança als ossos, llavors; quina soledat i quin desolament! Ni una casa enlloc ni un llumet en les tenebres, ni cap soroll de cosa humana. Les muntanyes de Prades panteixen de dolor, amb un murmuri ofegat i rogallós. Però sota la glòria del sol veurieu com es trasmuden. Tot degota llibertat i alegria, aleshores, amb una bella estridència. "

EL PRIORAT

L'entrada al Priorat, que li recorda - llevat del color de la gent i de la fesomia dels pobles - les ribes muntanyoses del Rin, li fa observar la diversitat de les terres catalanes. Escoltem-lo:

"Vet ací un fet sorprenent que es repeteix tot sovint a Catalunya. En una terra tan petita i arrodonida com la nostra, onsevulla que anem hi trobeu una o altra bella comparança. Això que veieu avui us recorda fidelment allò altre que heu vist, segurament, a l'altre cap de món. Però el més sorprenent encara, és que cada clap de Catalunya té una característica, un format, una variant i un segell propis. El Camp de Tarragona, per exemple, és una cosa completament distinta del Priorat. I això que estan a tocar! La gent de la costa de Llevant, prosseguint l'exemple, és tota diferent, àdhuc en posats i trets de cara, de la del Vallès que hi ha a la vessant oposada de la carena divisòria. Un lleidatà no té cap gota de semblança, físicament i espiritualment, amb un de la plana de Vic; entre un segarrenc i un empordanès hi ha més distància que entre un àrab i un rus...

"Cada comarca és un fet vivent i tan intensament vari que en eixir de l'una i entrar a l'altra us adoneu tot seguit del contrast. Els costums, el regust de la vianda, el sabor de l'aigua, la inflexió de les veus, la pintura del terreny, els conreus, la configuració de les muntanyes, l'horitzó, la bla-vor del cel, la gent, la manera de caminar... tot us avisa que heu canviat de lloc, que l'ambient és distint.

"De vegades, de poble a poble, i fins de masia a masia, no separats pas per mitja hora de camí, percaceu el canvi essencial. En l'un trobeu les "as" obertes, plenes, sonores; en l'altre fan anar les "es" com una cantarella; en l'un quan plou donen gràcies a Déu i en l'altre reneguen com uns catius; en aquest per a llaurar no volen més que mules, en aquell tot ho engeguen als bous; els de més amunt, colgat com un rovelló entre molsa i verd, cova una inquina aferrussada contra el de més avall, i el de més avall, aspre i esclofollós com una pinya de pi seca, es torna a pedrades i amb cobles despectives contra el de més amunt.

"Diversitat, direu? No; l'ànima, a tot arreu de Catalunya, és la mateixa, el seu glatir és igual per tot, tantamunt com avall, tant a muntanya com a marina. Les nostres variants comarcals no són més que el resultat d'aquest ric i prodigiós sentit d'adaptació a la terra que ens peixa. Possen-tal volta, dues naturaleses? Jo crec que sí. Una, la racial, inconfusible, eterna, tota d'una peça; l'altra, la circumstancial que adquirim segons el

lloc on vivim i l'ambient~~z~~ que ens rodeja, la qual ens informa i modifica radicalment. No hi ~~exp~~ ha cap més home tan universal com el català. Ell s'espandeix pel món, sap tots els oficis, totes les parles, i agafa de seguida els costums i andamis més diversos. No desentona mai; a Rússia és rus, moro a la Moreria i japonès al Japó. Qui no ho sap això? qui, tot rodant per l'estranger, no ha tingut alguna absurda i jotosa facècia amb la nostra gent? Però si grateu una mica, sota la pell hi trobareu sempre el català pur, el català que no mor, el català que s'enyora i el català que sospira tendrament per aquell reconet de Catalunya d'on va sortir."

Aquesta doble característica contradictòria de diversitat i unitat torna a sorgir en el mateix llibre. D'un poble a l'altre canvien les persones, la parla, els costums. *Ara és el pirata, el sociòleg, qui parla:*

"La unitat substancial de tots els pobles i imperis de la terra té una tònica característica invariable en cadascun d'ells. Doncs aquí, no. Aquí, en una àrea de trenta quilòmetres quadrats, canvien de soca i arrel l'escena i els actors. Des de la geografia fins al dret patrimonial, que és la soca que aguanta tota la societat humana. En voleu proves? Mireu: a la contrada de Fraga tenen una concepció jurídica immemorial, respecte de la família, la propietat i la successió, absolutament contrària de la que regeix a Lleida, que està a tocar; a les Garrigues dominen modalitats que pugnen obertament amb el dret consuetudinari segriamès i del Camp de Tarragona; a la Ribera del Sió, unes altres que res no tenen de comú amb les de Sagarra i Urgell, que la volten... I no parlem ja de Tortosa, del pla de Barcelona, de Girona, de les Valls d'Aran d'Andorra, d'Esterrri, de Castellbó, etc., llocs en els quals les lleis, costum pragmàtiques i disposicions formen veritables cossos jurídics, independents ~~ni~~ els uns dels altres. Un estudi de les cartes-pobles catalanes obriria perspectives insospitades. Quina ebullició social, quina infinitat d'espurnes d'individualisme i de llibertat! La carta de població de Cardona, per exemple, és el pol oposat a la de Vilagrassa; la de Lleida, l'antítesi ~~della~~ de Manresa; la de Tortosa no s'assembla de res amb la de Balaguer.

"Poble meravellós! No té ritme ni mesura ni rescloses ni res que l'aturi. Tot va a vessar. Dins el clos de la Catalunya Nova, només, un mateix concepte el podeu sentir enunciar amb cent~~s~~/ mots diferents. Cada accident geogràfic crea la seva parla pròpia. Acareu un home de riu, un de muntanya, amb ~~yh~~ del pla, un terrassà amb un industrial, i veureu com immediatament esclata la confusió; poseu de costat un fragatí, un penedesenc i un urgellès, i així que badin la boca us semblarà impossible que tinguin un origen comú. I no us dic res dels mallorquins, dels valencians, dels aranesos, dels de l'Empordà, dels del Maresme... les variants lingüístiques dels quals fornirien no un idioma, sinó tres i tot."

"I tanmateix, -oh delícia!- l'ànima és única. Una ànima glatidora, entusiasta, curulla d'il·lusions, contenta, generosa, enamorada i voladora com una oreneta del cel. Una ànima ferrenya i tenaç, també, però bona, franca i clara com la mateixa claredat."

"Seria bo de saber quants Centres, Agrupacions i Associacions excursionistes existeixen actualment a Catalunya. Certament que deuen formar un galant esplet, a jutjar per les falagueres referències que en tenim i per la puixant fe de vida que donen sovint. No cal dir - i sobre això totè anem acordats - que aquesta gran còpia de Centres i Agrupacions estan acomplint, potser moltíssim més del que ells mateixos es figuren, una benemèrita missió cultural i artística. Tot el que tendeixi, per tant, a fer-nos arrelar contents damunt del bocí de crosta de terra que ens sustenta i en là qual hem de desgranar el nostre destí espiritual i material, ho hem de considerar com un sant apostolat.

" A molts els semblarà que tot ja està fet, però el cert és que hi ha encara un tresor immens a rescatar. No hi ha res més fugisser que l'esperit ni res més propens a endormiscar-se que l'ànima humana quan viu isolada de tota relació moral superior. Hi ha contrades senceres - com aquesta de Meià - que fa segles i segles que estan nodrint-se d'elles mateixes, sense cap altre contacte amb la consciència col·lectiva que aquells viatjants de comerç, que adès retrèiem i uns quants diaris de fora, generalment mal escollits. I a una gent així, què voleu demanar-li? Oblidada de tothom, quan no espoliada per tot hom, arriba un moment que perd l'esma, i la seva vida és molt semblant a la dels arbres vells i tristos que es serveixen de miracle damunt les espones enrunades dels seus camps esderhegats.

" Si poguéssim esplaiar-nos a gust, assenyalaríem una sèrie de punts que convindria tractar d'una manera inajornable. Però concretem-nos en un, solament. La terra - sobretot una terra tan xicarrona i bonica com la nostra - és una font perenne de santedat i de delícies per l'home que sap mirar-la i estimar-la com cal. De l'estimació ve tot. Un home que estimi amb el cor a la mà és capac, de les summitats més admirables i de les accions més sublimes. Els ulls, que són la gràcia de Déu per les ventalles dels quals ens penetra la llum que il·lumina l'esperit i a través de les quals gaudim l'espectacle de la creació xopa de colors i meravelles, són també el natural vehicle de l'amor. Una cosa que no hem vist mai,? com la podem estimar plenament i amb consciència? ?Com podem lamentar-nos, doncs, de la ruïna de Poblet, de la Seu vella de Lleida, de Santes Creus, de Cardona, de Sant Pere de Roda, del Tallat... si tot això no sabem a penes què és ni, gairebé, on para? ?Com voler inculcar respecte i veneració a les velles pedres, nobles i excelses deixalles d'un patrimoni que no tindrem mai més, si allà les hem abandonades a llur destí disertat?

"Ara mateix estem a pic d'acabar la nostra bella passejada per aquests indrets i camins de la Catalunya nova: Lleida, les Garrigues, muntanyes de Prades, Conca de Barberà, Priorat, Castellania d'Amposta... I bé, llevat d'uns quants devots i romàntics de la nostra terra, qui els coneix, aquells tocoms? Fixeu-vos, només, en els fulls d'excursions dels Centres excursionistes de Catalunya. Totes les seves sortides les trobareu reduïdes o bé als llocs de llur rodalia o bé, invariablement, al Montseny o al Pirineu. ~~Canxix~~ I prou. La resta de Catalunya com si no existís, talment. La mateixa rutina que informa la major partida dels nostres actes socials i ciutadans, va menant la dinàmica de l'excursionisme català sempre acarat a la muntanya i, més exactament, al Pirineu.

"Bo és el Pirineu, qui ho dubta? Jo no el blasmo pas. Es mascle i important... de vegades. ?Però, que no ho són tant o més el Montsant, el Montsec, les muntanyes de Busa, de Morunys, de Cardó, de Beceit, de Pinós i tantes i tantes d'altres?

"Altrament, no sabem veure per quins set/sous el nostre excursionisme s'ha de limitar exclusivament a la ingrata funció d'haver d'escalar pics, cims i agulles i d'haver de travessar congestes i espadats, a risc de deixar-hi els ossos sense cap ~~profit~~ profit. Com si els plans no tinguessin cap encís, valga'm Déu! Com si els nuclis de població no oferissin cap interès! Com si la mar - aquesta mar Mediterrània que és un prodigi de blavor i galanies - fos indigna d'esmerçar-hi les nostres devocions!

"Hi ha llocs i contrades de Catalunya que ens són quasi desconeguts. La Segarra, per exemple; les conques del Ribagorçana, del Segre, del Cardener i de l'Ebre - una de les visions més notables d'Europa- ; les planúries d'Urgell i Tortosa... Direu, tal volta, que això és molt lluny i poc avinent? I ca! Una vegada per anar a esquiar - per anar-me'n de corcoll! - a les vessants de la Molina, em va caldre marxar el jorn abans i fer en un tren tortuga quatre o cinc hores d'anar i altres tantes de tornada, amb les macadures de rigor. Una modesta excursió a les Malles, a la Vall d'Aran, a Andorra o a la Cerdanya suposa, pel cap baix, un desplaçament de cinc o sis dies, si més no, amb les naturals despeses del viatge, que no són ~~pas~~ pas petites.

"Veieu, doncs, com no hi ha lògica ni paritat entre una cosa i l'altra? La conseqüència que un home treu del que hem dit és: o que els Centres excursionistes hauran de modificar la norma llur de dinàmica cultural o bé canviar de nom. Mentre segueixin amb la rutina de la muntanya, dels esports agres i inútils, i d'anar la gent pel món com mals esperits, acabaran per desnaturalitzar-se per a esdevenir unes colles de grimpadors, d'atletes, de focs follets o de senyors rics que esperen la neu com un platxeri de bon to. I no és pas ~~aqueixa~~ aqueixa la missió espiritual d'aquests fogars de cultura, impulsors incansables, escoles de ciutadania i temples d'amadors de la terra. Un Centre excursionista en un poble com el nostre, on hi ha tantes coses a fer, ha d'estar sempre a l'aguait, sempre atent a tot, pertot i per a tot."

Publicat en 1927, no té prop de 30 anys vistats,
força d'actualitat aquest text?

S A B A D E L L

La darrera etapa en aquest gran viatge per Catalunya que són les "Visions" era, justament, Sabadell, que clou, amb l'arribada a Barcelona, la suculenta descripció de rius, muntanyes, valls, planes i ciutats de la nostra terra. Val la pena que la rellegim, aquesta descripció cordialíssima d'aquesta ciutat de la qual Joan Santamaria sap extreure les gràcies físiques i espirituals amb tanta finor i tant d'afecte:

"Tot caminant he anat acostant-me a Sabadell. Aquestes cases que em surten al pas són, si no m'erro, les del raval de la Creu Alta. Ara el meu intent seria anar a trobar els meus amics sabadellencs - els noms dels quals tinc a la punta de la llengua a pic d'anomenar-los - per acabar plegats aquesta jornada d'avui. Prou que m'ho tenen dit: "Quan vingueu a Sabadell, no fóssiu pas temptat de passar-hi de llarg..." Quin disbarat! No; no hi passaré de llarg. Precisament, a posta he volgut que Sabadell fos com la sivella d'or que tanqui el meu romiatge sentimental per totes les terres, pobles, viles i ciutats de Catalunya. Es clar que encara em manca, per a això, arribar a Barcelona; però, si em trobo a Sabadell ?voleu dir que no és el mateix que si ja hi hagués arribat?

"Vet aquí la impressió justa que experimento cada cop que vinc en aquesta eufòrica ciutat del Vallès. No és un barri de Barcelona, com molts han volgut veure, sinó exactament una altra Barcelona de terra endins, que és, com si diguéssim, la ciutat forana per excel·lència, profundament catalanesca, plena de neguits i admirablement dotada de tota mena d'energies i de possibilitats espirituals. Adhuc, pel caràcter, el sabadellenc és el tipus de català que més similitud moral té amb el barceloní. Tots dos han conservat a través del temps i de les barreges immigratòries llur segell racial inconfusible, malgrat de viure tan propincs l'un de l'altre, però tots dos s'assemblen com dues gotes d'aigua per llur parla expressiva, per llur optimisme i entusiasme i per llur gran amor a la ciutat que els ha vistos nèixer.

"En aquest punt sí que, el sabadellenc, no el guanya ningú. Aneu allí on vulgueu, que arreu arreu del món trobareu gent de Sabadell. Uns hauran fet fortuna, altres no tant, altres aniran fent la viu-viu ben arrelats en terra estranya com una planteta trasplantada. Així i tot, enyoren el test, aquella casona, des de l'eixida de la qual, tot sopant a l'oratge de la tarda, albiren aquelles flotetes de pins i aquells campells condormits i enrojolats de s'oponent de les bandades de Sant Quirze, o aquella vivor de camins i caminets que s'enfilen pel mig dels rostolls i les farratjoles del cantó de la Salut; enyoren les fontades amb la dona i la canalla, les sortides a Sant Llorenç amb la colla dels amics, l'Hortet de l'afrau frescal del Ripoll, la vinya gemada que anaven a peurrocar, a espampolar, a veremar i a podar en plegant de la feina de cada dia...

"Aquesta llei d'amor panteística, en el sentit més noble del mot, ha estat, potser, la causa primera de l'exuberant florida ciutadana de Sabadell. El sabadellenc goso dir que és un dels éssers més cosmopolites, no de Catalunya, ans bé del món. Aquesta acimada facultat adaptativa i assimilativa, pròpia dels esperits més civilitzats, li és tan proverbial i tan reconeguda entre nosaltres que gairebé seria ridícul d'insistir a voler-la demostrar. Però, altrament, també goso dir que el sabadellenc és el català més encaterinadament localista de Catalunya. Per ell, abans que tot, és Sabadell. S'hi troba quí-sa-lo bé, en el seu poble; n'està engelosit, no en malparla mai, li agrada que el lloïn de la mateixa manera romàntica que es capté un perfecte enamorat ~~reparat~~ envers la seva estimada que li té robat el cor. Ell, si voleu, és capaç d'anar-se'n com si res fins a l'altra banda del mapa; ell travessarà d'un vol les

illes, les mars i els continents; ell dardarà a tot pler per les ciutats immenses i sorolloses; ell s'aturarà una estona davant dels més fantàstics espectacles de la naturalesa o de les obres més sublimes del geni humà... I bé: tingueu per segur que de tot això, després de contemplar-ho com cal, no en sentirà cap mica de recança, i quan se'n torni al seu poble no hi haurà en el seu pit delícia comparable amb la delícia de poder-hi tornar.

"I és que Sabadell, tota la ciutat sencera de Sabadell, és obra exclusiva i amorosa dels sabadellencs. Vet aquí explicada la fal·lera que li diuen. La ciutat, aquest admirable òrgan de convivència i de cultura, ells se l'han feta tots sols, no deuen res a ningú. Ells s'han creat la riquesa, l'alegria, el benestar, el nom i la fama. Per això en senten tan bell urc, de la llur obra admirable. Mireu, si no. Avui és festa i els carrers van curulls d'anant i vinents. De bones a primeres, heus ací un detall simptomàtic que delata tot d'una el caràcter d'un poble. Generalment, per no dir sempre, els grans centres fabrils pequen de tristos i bròfecs. Diríeu que hi plana tot l'any una mena de boira densa i acre que ho enlletgeix tot. La gent fa uns adnamis lassos i adolorits, unes cares grogues i flàccides, uns ulls tèrbols i apagats, unes boques resseques i sense delit de descloure-les i uns llavis amb una gèlida ganyota de desolació. Quan va pel carrer sembla que arrossegui les cames amb un irós resignament d'esslau, i quan passa pel vostre costat us fa l'efecte que sentiu en la seva gola el gorgoll de l'odi que li bull dintre el pit..

"Doncs, veieu? a Sabadell la gent que vaig trobant se'm mostra amb la cara contenta, els ulls brillants i falaguers i la boca plena d'enraonies que voleien al meu entorn amb una alegre sonsònia. Els uns van mudats amb els vestits diumengers, els altres mouen un fert rebombori amb els espetecs de les motos i sidecars i amb les botzines de les bicicletes, els altres s'arreceren a les portes dels bars i dels cafès, els altres fan rotlles a les cantonades o sota l'ombra dels plàtans de les petites places, els altres marxen tots tibats al costat de la promesa, els altres ambulen peripatètics Rambla amunt i Rambla avall, els altres van a missa i els altres deixen d'anar-hi... I així per un seguit. En un mot: Sabadell, al primer cop d'ull, dóna la impressió d'ésser una ciutat viva, jovial, claferta d'efusió i empesa d'un estrenu delit de plenitud. Un delit que palpita pertot com un flux i reflux de sanitat àdhuc en l'aire que hom respira, àdhuc en la inflexió de la veu dels amics que us saluden, àdhuc en la faisó amb què us allarguen la mà per encaixar.

I ara - ai, Déu!- podeu comptar que el meu plaer fóra, si tingués lleure i esplai, intentar de fer una ràpida recensió de la vida espiritual d'aquesta ciutat tan gentil i d'una tradició tan llarga, profunda i esponerosa de culta, d'artista i d'erudita. En aquest caire, Sabadell és un orgull de la nostra terra, i el seu nom, més que una esperança per a l'avenir, és ja a hores d'ara la més esplèndida de les realitats pairals. Per això, doncs, ho teno a dir, jo he triat a posta aquesta ciutat per tal que sia la darrera fita de totes les terres, pobles, viles i ciutats de Catalunya, a fi i efecte, de més a més, que el nom dels seus homes representatius, dels seus literats, dels seus poetes, dels seus artistes, dels seus industrials, dels seus excursionistes, dels seus treballadors i, més que no pas res, de la seva coratjosa joventut, clogui com una sivella d'or tots els encomis, elogis i ditirambes dits i per dir a la beneïta terra del nostre cor."

L'escriptor: Es donà a conèixer amb "Narracions Extraordinàries" (1ª Sèrie: 1915 - 2ª 1919) que sobtaren i li obriren ample crèdit. Dues noves sèries (1920-1922). Possibles influències: Poe, Villiers. Fantasia desbridada, a voltes macabra; humor rabelesià; llenguatge imatjat. 1925 "Ma vida en doina" (Memòries Dr. Verdós) Exit de gran públic. Llibre divertit. J. S. publica seguidament Quatre titelles i un ninot (1926), La filla d'En Tartarí (1926 - Premi Fastenrath) i "L'Apòstol" (1927). Segueix inspiració Narracions Extr. Prosa sucosa, inflada de barroquisme Rabelais moralista: 4 Titelles. No és un novel·lista que construeix. Doll verbal. Riquesa d'estil. Imatges vives i populars. Nou anys sense publicar novel·la (els de les Visions) i el 1936 "Adam i Eva", probablement la millor. Episodi guerra carlista. Inclinació J.S. per aquesta època. Biografia anunciada Cabrera. obra teatral sobre el mateix. Inèdita

x Para. novel·la 1936 a Tàrragona (fot. de l'obra)

Obres inèdites. "La roda de la Fortuna", autobiografia amb molta fantasia. Deliciosa evocació infantesa a Lleida i Aspa Visions pirenenques. Ambient eclesiàstic. Estil J. S. Descripció Rambla en L'Ap. (6) Intermedis lírics i narratius a les seves obres. - L'home i l'escriptor - barroquisme - entusiasme - tirar al dret. - Silueta de J. Santamaria. L'home elegant, ben vestit i senyor. Facecions, de riulla grassa, amic d'anècdotes picants i irreverents. Anticlerical i parent de capellans i molt religiós. Exercí de jutge: amor humanitat. Capaç de grans indignacions i preocupat pel destí de la seva terra. Satisfacció reedició "V. de C." Angoixa per inèdició obres pòstumes (es publicaran?) Un escriptor català que mereix bé del seu poble per riquesa llenguatge i imaginació i per fidelitat a la seva vocació i al seu destí. (6)

Honor de l'encàrrec - petita dificultat del títol: Visions de Cat. la resolen. Llibre important (4 vols, incloent-hi V. de Mall. resten inèdites "V. de Val.") fa bon costat als C.A. Torras, Carreras Candi, P. Vila, Pere Blasi, - A més un "Art del bon excursionista" de bon èxit.

Qui era J. S.? Nascut a Lleida l'any 1887 i mort a Barcelona enguany. En aquests 68 anys hi ha una carrera d'advocat i d'escriptor que es manifesta diversament, però sempre matís catalanitat. "Ple de salut, sensual, fantasiós, una mica tímid, una mica irreverent, una mica romàntic" el descriu, sota la s/ mateixa ploma, un personatge seu a "V. de C." - Descripció del personatge

Com a excursionista, no solament V. de C. són un manual pràctic de les belleses catalanes, sinó que contenen pàgines que, per bé que escrites fa prop de 30 anys, semblen encara de viva actualitat. (1)

"Visions de Catalunya"

escrites i publicades entre 1927 i 1935 - assolien gran èxit immediat. - Recent reedició ha confirmat llur qualitat. Es una excursió completa per les terres catalanes, partint de la Catalunya Nova (concretament per Lleida) i arribant a Barcelona després de recórrer la muntanya de la Catalunya Vella i després el pla i la costa. Mallorca. Sortida de Lleida (2)

Intensitat descriptiva: paisatges, homes, història, costums. L'acompanyen, sovint, les 4 grans Cròniques (Rexada, Muntaner, Jaume I, Desclot, Pere III) i ja comença amb la ciutat nadiua, Lleida. per seguir per muntanyes i terres planes Descripció pictòrica però recorre altres mitjans descriptius. (3)

Descriu indrets poc coneguts. (plany exc) i els rius (Ebre, Segre, Valira, Ter, Llobregat, Cardener) i les muntanyes (Pirineus, Prades, Montseny, Montsec, Cadí, Montgrony, Montsant, Sant Llorenç de Mar Serra de Busa, Guillerries) comarques i ciutats. Troba lliçons de psicologia i de caracterologia nacional (4)

La seva volta per la Catalunya estrieta (Nova i Vella) acaba amb Sabadell. (5)

Vocabulari jurídic català

Havia a Espanya i Viena

honor de l'escritura
petita dificultat del titol = Verons de Catalunya

fa bon costat al (Neallora i Valeriana - ^{inici} resta feta)
Cera A Toris - Pau Vila - Cheralier - Pau Blasi -
Causa Landa

autor també
a - Formatori
L'escritura i el caràcter
de l'autor
de bon
examinat

Escritura Joan Antònia

Claida 1897 - un son, diel

1915

person i caràcter
escritor - elegant - total
barra i romanets

escritura
complet per
Catalunya

Verons de Catalunya

Catalunya Nova

(de Claida (on van què))

Joan Viller pel bar i per l'ocel
fusa a la Cua de meia)

Catalunya Vella

La Montanya

La Cua de Tach tot el Pirineu
fins al ~~l'ocel~~ - al el Cadri
el Montany i l'area al dalt

Caràcter - d'opus a
l'escritura - caràcter en
Xarisme -

humor gras -
contenut al l'opus - perie
de la naturalesa i l'amor

fech ideal -
sta gafa d'escritura
me (barra)

Cinquena i
Verons)
a l'escritura
catalana
per muntar
hi de
Catalunya

L'Escritor

Verons Extraordinari
1915 - 1922. 4 vols

Ma vida en dona (1921)

Quatre titelles i un marit (1926)

La filla del Tatar (1926)

L'Apostol (1917) - Adria i Eva (1936)

Pau creixent
Trabal

inèdit - La roda de la Fortuna - odissoyubi

(Caràcter popular - les seves narracions)

Teatre - Ramon Caban - Juan Carlinos

El pla i el corte

Impordi - grans - pelous
Cintada Barcelona

Montany - muntany

a l'opus de un
i a l'opus de l'opus

l'opus de un
i a l'opus de un

l'opus de un
i a l'opus de un

11